

УДК 331.48

ФОРТУНЕНКО К.К., КЛАПЦОВ Ю.В.

Київський національний університет технологій та дизайну

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА З
ОГЛЯДУ НА «ГІГІЄНИЧНУ КЛАСИФІКАЦІЮ
ПРАЦІ»**

Мета. Визначення напруженості праці викладача згідно «Гігієнічної класифікації праці».

Методика. Застосовано методiku оцінки напруженості трудового процесу педагога та результати дослідження на основі опитування викладачів.

Результати. Оцінювання напруженості трудового процесу було проведено за 12 основними показниками відповідно до «Гігієнічної класифікації праці» і кінцева оцінка напруженості праці встановлювалась за показником, який має найвищий ступінь напруженості.

Наукова новизна. На підставі аналізу фактичного робочого навантаження викладачів встановлено недотримання режиму їх праці та відпочинку за рахунок нерівномірного тижневого навантаження, відсутності обґрунтованої регламентації позанавчальної роботи.

Практична значимість. В результаті проведеного дослідження було визначено професійну діяльність викладача за показниками, що характеризують інтелектуальні, сенсорні, емоційні навантаження та режим праці.

Ключові слова: викладач, «Гігієнічна класифікація праці», напруженість, трудовий процес, навантаження.

Вступ. Спостереження показали, що за останні роки ускладнився контроль на робочих місцях за санітарно-гігієнічними вимогами. В Україні відзначаються високі показники захворюваності в працездатному віці та уповільнено темпи удосконалення безпеки праці у всіх галузях трудової діяльності людини. Чисельність працюючих педагогів України складає близько 586,5 тис. Однак стан професійного здоров'я викладачів знаходиться на низькому рівні: зростає захворюваність.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у формуванні національної свідомості і духовної культури українського суспільства.

Професія викладача є однією із найбільш творчих і складних професій, в якій гармонійно поєднано науку та мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), психолога та науковця.

У цій роботі було проведено оцінювання праці педагога згідно „Гігієнічної класифікації праці” (2014р.) та розроблено алгоритм визначення напруженості праці викладачів в межах третього класу другого ступеня за бальною оцінкою, що викладено у методичних рекомендаціях: “Методика оцінки напруженості трудового процесу педагога” (Київ, 2007 р.) [6].

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає у оцінці професійної діяльності викладача, а саме напруженості трудового процесу з огляду на «Гігієнічну класифікацію праці».

Результати дослідження. Дослідження здійснено на базі опитування викладачів кафедри ергономіки і проектування одягу та кафедри педагогіки та методики професійного навчання Київського національного університету технологій та дизайну, а також з власного досвіду викладання на практиці.

Оцінювання напруженості трудового процесу було проведено за 12 основними показниками відповідно до «Гігієнічної класифікації праці» і кінцева оцінка напруженості праці встановлювалась за показником, який має найвищий ступінь напруженості [1]. У тих випадках, коли більше 6-ти показників мали оцінку III. 1 та III.2, напруженість трудового процесу оцінювалася на один ступінь вище, тобто третій клас другого ступеня, або третій клас третього ступеня.

Обробка результатів опитування дозволила встановити, що зміст, структура і характер праці викладача мають певні особливості. Середнє значення тижневого навантаження становить $21,8 \pm 0,9$ год, що на 4 год перевищує встановлену норму 18-годинного робочого тижня. Визначене навантаження мають 85% викладачів. Окрім того, під час учбового процесу (пар) викладач не завжди має час на відпочинок і вживання їжі. Перерви між заняттями є робочим часом викладача.

Аналіз професійної діяльності викладача дозволив визначити такі структурні елементи професійної діяльності: підготовчі, основні та допоміжні. Підготовчі елементи (підготовка до заняття, перегляд об'яв адміністрації закладу, пошук у розкладі аудиторії) складають від 5,5 хв до 27,5 хв робочого дня. Основним елементом роботи викладача є проведення занять — від 5,6 год до 3,8 год, що свідчить про нерівномірність навантаження. Витрати часу на перевірку завдань, роботу з документацією, підготовку до занять, керівництво групою (кураторство), відвідування педагогічних рад становлять до 5,3 год денного навантаження. Слід звернути увагу на те, що творчий характер праці викладача сприяє збільшенню витрат часу на ті структурні елементи роботи, що не піддаються чіткому хронометражу. Наприклад, це пов'язано з необхідністю підготовки до занять вдома. Така підготовка займає від 1 до 6 год на день. Підрахунок часу на написання звітів, підготовку наочних приладь, ведення стендів обмежується у зв'язку з відсутністю чіткого графіку їх проведення, що і є допоміжним елементом професійної діяльності викладача.

Таким чином, дані дослідження свідчать про велику фактичну тривалість робочого часу викладача, що становить від 9,4 до 11,3 год. При цьому встановлено, що витрати часу викладача на сон становлять від $7,5 \pm 0,2$ год по буднях до $8,5 \pm 0,2$ год — у вихідні. У середньому на догляд за власними дітьми викладач витрачає до 1 год. Пасивний відпочинок переважає над активним: перегляд телепередач — $1,5 \pm 0,2$ год, читання — $1,5 \pm 0,1$ год, заняття спортом, зокрема ранковою гігієнічною гімнастикою — $0,1 \pm 0,3$ год, прогулянки пішки, за рахунок дороги з роботи — $1 \pm 0,5$ год. На свіжому повітрі у робочі дні викладач перебуває не більше 30 хв. Такий розподіл добового часу свідчить про перевагу ненормованої праці, гіподинамії викладачів, що підтверджується попередніми дослідженнями науковців [5]. Так, за даними хронометражних спостережень Л.І. Томашевської, загальна тривалість робочого часу викладачів складала 9 — 10 год, а 85% опитаних осіб мали низьку фізичну активність [2, 3].

Оцінку напруженості трудового процесу викладача проведено за показниками, що характеризують інтелектуальні, сенсорні, емоційні навантаження та режим праці [4] (Табл.1). Оцінку інтелектуального навантаження викладача здійснювали з урахуванням вимог до психолого-педагогічної підготовки викладача. Педагогічна діяльність визначається, як творча робота без наявного алгоритму дій.

Основними інформаційними сигналами, що надходять до викладача під час роботи, вважали сигнали основного елементу праці — заняття (пари). Інформацією для викладача є зміст відповіді студентів на заняттях в усній чи письмовій формі. Викладач зобов'язаний сприйняти відповідь, порівняти з поданим раніше матеріалом, тобто номінальним значенням інформації, що надходить, та надати заключну оцінку фактичної, тобто поданої студентом, інформації.

Звертаючи увагу на визначення сенсорних навантажень, слід зазначити, що при вивченні щільності сигналів (звукових) та повідомлень у середньому за 1 годину роботи сигналом для викладача є окремо почуте слово при відповіді студентів, співробітників, дирекції.

При оцінці емоційного навантаження ступінь відповідальності за результат своєї діяльності та значущість помилки визначалися як відповідальність викладача при виконання основної частини роботи — заняття (пари). Помилками педагога вважається порушення виконання дидактичних, виховних, психологічних та гігієнічних вимог до уроку: від порушення змістового компоненту до необ'єктивного оцінювання знань.

Таблиця 1

Показники напруженості трудового процесу викладачів

Навантаження	Показники напруженості трудового процесу	Характеристика показників	Клас умов праці
<i>Інтелектуальне</i>	Зміст роботи	Творча діяльність, що вимагає вирішення складних завдань за відсутності алгоритму	3.2
	Сприймання інформації та їх оцінка	Сприймання сигналів з наступним порівнянням фактичних значень параметрів з їх номінальними значеннями. Заключна оцінка фактичних значень параметрів	3.1
	Розподіл функцій за ступенем складності завдання	Обробка, виконання завдання та його перевірка	2
	Характер виконуваної роботи	Робота за встановленим графіком з можливим його коригуванням упродовж діяльності	2

Продовження Таблиці 1

<i>Сенсорне</i>	Тривалість зосередженого спостереження	66%	3.1
	Щільність сигналів та повідомлень в середньому за 1 годину	382,8±217,9	3.2
	Кількість виробничих об'єктів одночасного спостереження	11-25	3.1
<i>Емоційне</i>	Ступінь відповідальності за результат своєї діяльності. Значущість помилки	Несе відповідальність за функціональну якість основної роботи (завдання). Вимагає виправлень за рахунок зусиль усього колективу	3.1
	Ступінь відповідальності за безпеку інших осіб	Можливий	3.2
<i>Режим праці</i>	Фактична тривалість робочого дня	10-12 год.	3.1
	Змінність роботи	Двозмінна робота	2
	Наявність регламентованих перерв та їх тривалість	Перерви нерегламентовані	3.1

Таким чином, напруженість праці викладача за найвищим показником має бути віднесена до III.2. Але з урахуванням того, що більше 6 показників мають оцінку III. 1 та III.2, напруженість трудового процесу викладача слід оцінити на ступінь вище, тобто III клас 3 ступінь (умови праці, що характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які призводять до підвищення рівнів захворюваності з тимчасовою втратою працездатності та розвитку, як правило, початкових стадій професійних захворювань).

Висновки. На підставі аналізу фактичного робочого навантаження викладачів встановлено невідповідність режиму їх праці оптимальним умовам. Збільшення тижневого навантаження, недотримання обґрунтованої регламентації позанавчальної роботи, необхідність займатися професійною діяльністю у вихідні дні призводить до збільшення негативного впливу на центральну нервову, серцево-судинну системи та інші життєво важливі органи. Розглядаючи працю викладача з огляду на «Гігієнічну класифікацію праці», можна стверджувати, що педагогічна діяльність потребує високого напруження. Для виявлення найбільш впливових за своєю небезпечністю видів діяльності викладача та розробки комплексу заходів щодо поліпшення умов праці, необхідно, в подальшому, провести масштабний аналіз та оцінювання виробничих чинників, повну регламентацію навчальної та позанавчальної роботи з урахуванням розподілу на гуманітарний та технічний напрямки викладацької роботи.

Список використаних джерел

1. Гігієнічна класифікація праці за N 472/25249 – 2014р.
2. Томашевская Л.И. Особенности функционального состояния ССС преподавателей при накоплении утомления в динамике учебного года //Гигиена труда, – К.: Здоров'я, 1978, Вып. 14. – С. 52-61.
3. Профілактика впливу професійних стресорів педагогічної діяльності: Методичні рекомендації /Латіна Г.О., Калиниченко І.О. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – 48 с.
4. Грузинський В.М., Євнух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1995. – 237 с.
5. Навакатилян А.О., Крыжановская В.В., Кальныш В.В. Физиология и гигиена умственного труда, – К.: Здоров'я, 1987. – 150 с.
6. Методика оцінки напруженості трудового процесу педагога. – Київ, 2007.

References

1. Hihiiienichna klasyfikatsiia pratsi [Hygienic work classification]. (2014). N 472/25249. Kyiv: Derzhavni sanitarni normy ta pravyla Ukrainy [in Ukrainian].
2. Tomashevskaya L.Y. (1978). Osobennosti funktsyonal'nogo sostoiannya SSS prepodavatelei pry nakoplenyy utomleniya v dynamyke uchebnoho hoda [Features of a functional state of CVS teachers in the accumulation of fatigue in the dynamics of the academic year]. *Hyhyena truda – Occupational health*, 14, 52-61 [in Russian].
3. Latina H.O., & Kalynychnko I.O. (2007). *Profilaktyka vplyvu profesiinykh stresoriv pedahohichnoi diialnosti: Metodychni rekomendatsii* [Preventing influence of occupational stressors educational activities: Methodical recommendations]. Sumy: SumDPU im. A.S. Makarenka [in Ukrainian].
4. Hruzynskiy V.M., & Yevnukh M.B. (1995). *Pedahohika: teoriia ta istoriia* [Pedagogy: Theory and History]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
5. Navakatykian A.O., Kryzhanovskaia V.V., & Kalnysh V.V. (1987). *Fyzyolohyia y hyhyena umstvennoho truda* [Physiology and hygiene of brainwork]. Kyiv: Zdorovia [in Russian].
6. *Metodyka otsinky napruzhenosti trudovoho protsesu pedahoha* [Methods of assessing the intensity of the work process of the teacher]. (2007). Kyiv [in Ukrainian].

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В СВЕТЕ «ГИГИЕНИЧЕСКОЙ КЛАССИФИКАЦИИ ТРУДА»

ФОРТУНЕНКО Е.К., КЛАПЦОВ Ю.В.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Определение напряженности труда преподавателя по «Гигиенической классификации труда».

Методика. Применена методика оценки напряженности трудового процесса педагога и результаты исследования на основе беседы с преподавателями.

Результаты. Оценку напряженности трудового процесса было проведено по 12 основным показателям в соответствии с «Гигиенической классификацией труда» и конечная оценка напряженности труда устанавливалась по показателю, который имеет наивысшую степень напряженности.

Научная новизна. На основании анализа фактической рабочей нагрузки преподавателей установлено несоблюдение режима их труда и отдыха за счет неравномерной недельной нагрузки, отсутствия обоснованной регламентации внеучебной работы.

Практическая значимость. В результате проведенного исследования было определено профессиональную деятельность преподавателя по показателям, характеризующим интеллектуальные, сенсорные, эмоциональные нагрузки и режим труда.

Ключевые слова: *преподаватель, «Гигиеническая классификация труда», напряженность, трудовой процесс, нагрузка.*

TEACHER PROFESSIONAL ACTIVITIES DUE TO "SAFETY CLASSIFICATION OF LABOR"

FORTUNENKO K. K., KLAPTSOV Y. V.

Kyiv National University of Technology and Design

Purpose. Determination of the tension of teacher according to "Safety classification of labor".

Methodology. Applied methodology for evaluating the intensity of the work process of the teacher and the results of the study based on interviews with teachers.

Findings. Evaluation intensity of the work process was conducted in 12 major indicators according to the "Safety classification of labor" and the final evaluation for determined work intensity in terms of the highest degree of tension.

Originality. Based on the analysis of actual workload of teachers found violations of the regime of their work and rest by increasing the weekly workload, lack of regulation of extracurricular work and limiting the number of weekends.

Practical value. As a result of research it was determined the professional activity of teacher by indicators of the intellectual, sensory, emotional stress and mode of labor.

Key words: *teacher, "Safety classification of labor", tensions, the labor process, load.*